

"Holovna pereshkoda dlia vstupu Ukrainy do YeS - koruptsiia" [The Main Obstacle to Ukraine's Accession to the EU Is Corruption]. <https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/holovna-pereshkoda-dlia-vstupu-ukrainy-do-yes-koruptsiia>

"Hromadskyi kontrol obmezhenyi. Yak viina vplyvaie na riven koruptsii v Ukraini" [Public Control Is Limited. How War Affects the Level of Corruption in Ukraine]. Radio Svoboda. <https://www.radiosvoboda.org/a/indeksiv-sprynyattya-koruptsiyi-ukrayina/32248930.html>

Kuz, O. M. et al. *Teoriia ta istoriia yevropeiskoi intehtatsii* [Theory and History of European Integration]. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia, 2020.

"Mizhnarodna dopomoha Ukraini: pidsumky 2023 i trendy 2024 roku" [International Assistance to Ukraine: Results of 2023 and Trends in 2024]. Nationalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen.

https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/mizhnarodna-dopomoha-ukrayini-pidsumky-2023-i-trendy-2024-roku?utm_source=chatgpt.com

"Rosii ne vyrishuvatyme, yaku kraynu pryimaty v YeS abo NATO - prezident Finliandii" [Russia Will Not Decide Which Country to Admit to EU or NATO - Finnish President]. Gazeta.ua. https://gazeta.ua/articles/politics/_rosiya-ne-virishuvatime-yaku-kraynu-priymati-v-es-abo-nato-prezident-finlyandiyi/1209447

Romaniuk, O. I. "Pro tsyvilizatsiinyi vybir rozvytku Ukrainy" [On the Civilizational Choice of Ukraine's Development]. *Drynovskiy zbirnyk*, vol. IX (2016): 347-356.

"Yak borotba z koruptsiieiu mozhe pryskoryty vstup do YeS i shcho maie robyty Ukraina" [How the Fight Against Corruption Can Accelerate EU Accession and What Ukraine Should Do]. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/01/15/7202618/>

УДК 339.5 (477)

JEL Classification: F10

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-52-63>

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

© 2025 КОЛБАСІН Є. С., ФІЛАТОВА Т. А., САМОЙЛЕНКО В. С.

УДК 339.5 (477)

JEL Classification: F10

Колбасін Є. С., Філатова Т. А., Самойленко В. С. Напрями забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України у повоєнний період

В умовах наростаючої економічної нестабільності актуальною на сьогодні є діагностика зовнішньої торгівлі між Україною та ключовими країнами-партнерами, перш за все, країнами Європейського Союзу. Ґрунтовні дослідження торгових потоків з цими країнами грають вирішальну роль у визначенні основних проблемних питань зовнішньоекономічної діяльності нашої країни з урахуванням динамічного розширення, останнім часом, низки угод та об'єднань у сфері міжнародної торгівлі. Забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України потребує врахування внутрішніх і зовнішніх чинників, вплив яких дедалі посилюється. Метою статті є визначення напрямів забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України в повоєнний період. Аналіз зовнішньої торгівлі України продукцією здійснювався за такими складовими, як: потоки обсягів експорту та імпорту; сальдо зовнішньої торгівлі; структура експорту та імпорту із врахуванням зміни в них; групування експорту та імпорту за лідируючими товарними групами; географічна структура експорту та імпорту (у розрізі країн Європейського Союзу та країн світу); країни-лідери за обсягами експорту та імпорту товарів. Низький рівень диверсифікації товарних позицій експорту та його сировинна спрямованість роблять економіку країни залежною від коливань цін на світових ринках. Це також свідчить про низьку конкурентоспроможність вітчизняної переробної промисловості щодо інтеграції у світові виробничо-збутові ланцюги. Встановлено, що в довоєнний період відбувалося зниження частки полімерних матеріалів, пластмаси та виробів з них, паперу та картону, фармацевтичної продукції та продукції машинобудування, що становить загрозу зростання залежності економіки від імпорту дорогої високотехнологічної продукції. Виявлено наявність структурних зрушень у географії зовнішньої торгівлі на користь зростання частки обсягів товарообороту з країнами ЄС за рахунок перерозподілу експортно-імпортних потоків на тлі скорочення загальних обсягів зовнішньої торгівлі України. Реалії повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, з одного боку, та посилення євроінтеграційних процесів, з іншого, вимагають переорієнтації зовнішньоекономічної діяльності та пошуку нових ринків збуту продукції.

Ключові слова: зовнішньоторговельна безпека, зовнішньоекономічна діяльність, торговельні потоки, сальдо, товарні групи, торгові об'єднання.

Рис.: 8. Табл.: 2. Бібл.: 18.

Колбасін Євген Сергійович – кандидат економічних наук, науковий співробітник сектора промислової політики та інноваційного розвитку відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: johnnyevgen@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7774-7087>

Філатова Тетяна Анатоліївна – провідний інженер сектора енергетичної безпеки та енергозбереження відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)
E-mail: tatjana1967filatova@gmail.com

Самойленко Владислав Сергійович – аспірант, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)
E-mail: samoylenko@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8120-8746>

UDC 339.5 (477)
JEL Classification: F10

Kolbasin Ye. S., Filatova T. A., Samoilenko V. S. Напрями забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України у повоєнний період

In the context of increasing economic instability, the diagnostics of foreign trade between Ukraine and key partner countries, primarily the countries of the European Union, is currently relevant. Comprehensive studies of trade flows with these countries play a crucial role in identifying the main problematic issues of our country's foreign economic activity, taking into account the recent dynamic expansion of a number of agreements and associations in the field of international trade. Ensuring Ukraine's foreign trade security requires consideration of both internal and external factors, the impact of which is increasingly strengthening. The aim of the article is to determine the directions for ensuring Ukraine's foreign economic security in the post-war period. The analysis of Ukraine's foreign trade in goods was carried out based on components such as flows of volumes of exports and imports; foreign trade balance; the structure of exports and imports, taking into account changes in them; the grouping of exports and imports by leading commodity groups; the geographical structure of exports and imports (in terms of EU countries and countries worldwide); the leading countries by volumes of exports and imports of goods. A low level of diversification of export commodity positions and its raw material orientation make the country's economy dependent on fluctuations in prices on global markets. This also indicates the low competitiveness of the domestic processing industry regarding integration into global production and sales chains. It is found that, in the pre-war period, there was a decrease in the share of polymer materials, plastics and products made from them, paper and cardboard, pharmaceutical products, and machinery, which poses a threat to the increasing dependence of the economy on the import of expensive high-tech products. The presence of structural shifts in the geography of foreign trade has been identified in favor of an increase in the share of trade volumes with EU countries due to the redistribution of export-import flows against the backdrop of a decline in the overall volumes of Ukraine's foreign trade. The realities of the full-scale Russian invasion of Ukrainian territory, on one hand, and the strengthening of European integration processes, on the other, require a reorientation of foreign economic activity and the search for new markets for product sales.

Keywords: foreign trade security, foreign economic activity, trade flows, balance, commodity groups, trade associations.

Fig.: 8. Tabl.: 2. Bibl.: 18.

Kolbasin Yevhen S. – Candidate of Sciences (Economics), Research Associate of the Sector of Industrial Policy and Innovative Development of the Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: johnnyevgen@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7774-7087>

Filatova Tetiana A. – Leading Engineer of the Sector of Energy Security and Energy Efficiency of Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: tatjana1967filatova@gmail.com

Samoilenko Vladyslav S. – Postgraduate Student, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: samoylenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8120-8746>

В умовах зростаючої економічної нестабільності, яку спричинило повномасштабне вторгнення росії, вельми актуальним на сьогодні є діагностика зовнішньої торгівлі між Україною та ключовими країнами-партнерами, перш за все, країнами Європейського Союзу. Ґрунтовні дослідження торгових потоків з цими країнами грають вирішальну роль у визначенні основних проблемних питань зовнішньоекономічної діяльності нашої країни з урахуванням активізації євроінтеграційних процесів.

Встановлення тісних взаємозв'язків між основними країнами-партнерами в зовнішній торгівлі продукує створення доданої вартості в перспек-

тивних експортоорієнтованих галузях економіки за рахунок інтенсифікації експортних потоків.

Забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України в повоєнний період потребує оптимізації структури експорту та імпорту.

Із публікацій, присвячених питанням дослідження аналізу динаміки та оцінки структури зовнішньої торгівлі України, слід виділити роботи таких вітчизняних учених, як: Н. Калюжна [1], Х. Притула, І. Кирик [2], А. Задоя [3], Г. Шамборовський [4], С. Іщук, Й. Созанський [5], Т. Чуніхіна, М. Корж, В. Краснощок [6], Ю. Полякова, Л. Яремко, О. Шайда [7], С. Мізюк, М. Морозова [8], І. Гаврилюк [9] та інших.

Незважаючи на наявність достатньої кількості досліджень торгових потоків між Україною та окремими країнами світу і країнами-членами Європейського Союзу, на сьогодні недостатньо ґрунтовно висвітлені дослідження з точки зору групування експорту та імпорту за лідируючими товарними групами та географічної структури експорту та імпорту.

Отже, на підґрунті аналізу динаміки та структури зовнішньої торгівлі України товарами метою цієї статті є виявлення проблем і визначення напрямів забезпечення зовнішньоторговельної безпеки країни в повоєнний період.

Аналіз зовнішньої торгівлі України продукцією доцільно здійснювати за такими складовими, як: потоки обсягів експорту та імпорту; сальдо зовнішньої торгівлі; структура експорту та імпорту

з урахуванням зміни в них; групування експорту та імпорту за лідируючими товарними групами; географічна структура експорту та імпорту (у розрізі країн Європейського Союзу та країн світу); країни-лідери за обсягами експорту та імпорту товарів.

Динаміку обсягів зовнішньої торгівлі України у 2011–2021 рр. наведено на *рис. 1*.

Протягом досліджуваного періоду Україна мала позитивне сальдо зовнішньої торгівлі у 2014–2016 рр. Водночас у цей період продовжувалась тенденція скорочення обсягів експорту й імпорту, початок якої зафіксовано у 2013 р. Натомість з 2017 р. відбувається поступове зростання експорту й імпорту порівняно з 2016 р. у 1,16 та 1,24 рази відповідно. Внаслідок цього, у 2017 р. сформувалось негативне сальдо зовнішньої торгівлі в розмірі 2501,1 млн дол. США.

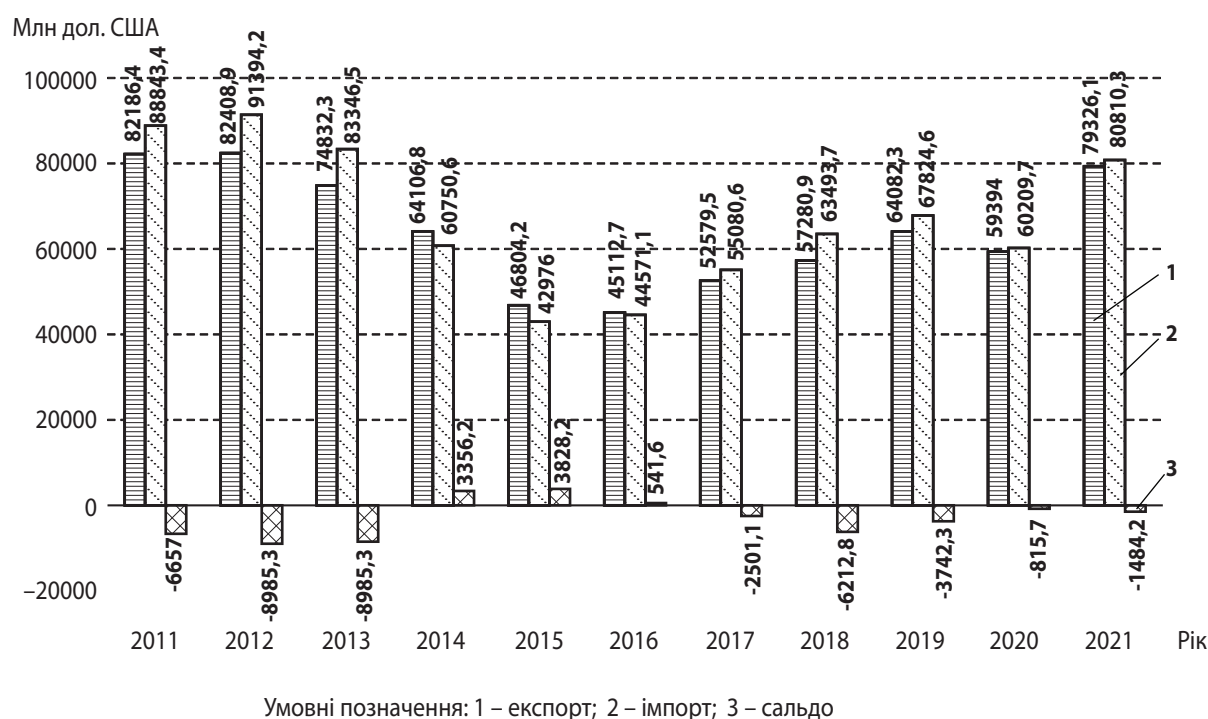

Рис. 1. Обсяги зовнішньої торгівлі України у 2011–2021 рр.

Джерело: за матеріалами [10; 13].

Загалом обсяги як експорту, так і імпорту в Україні упродовж 2017–2019 рр. щорічно збільшувалися. Так, обсяги експорту з України збільшилися з 52579,5 млн дол. США у 2017 р. до 64082,3 млн дол. США у 2019 р., або в 1,2 рази. Обсяги імпорту також зросли в 1,2 рази – з 55080,6 млн дол. США у 2017 р. до 67824,6 млн дол. США. Обсяги зовнішньої торгівлі України у 2020 р. характеризувалися падінням з різким зростанням у наступному 2021 р. – у 1,33 та 1,34 рази відповідно.

Найбільший дефіцит торгового балансу в Україні спостерігався у 2012 р., складав 8985,3 млн

дол. США і продовжив цю ж тенденцію упродовж 2017–2021 рр. у середньому на рівні 2951,2 млн дол. США.

Структура експорту й імпорту зазнала певних змін щодо співвідношення товарів і послуг. Частка експорту послуг у загальному експорті України у 2018 р. зросла порівняно з 2007 р. на 4,8% і склала 20,3%. Частка послуг в імпорті зросла на 2,3% і склала 9,9% [11; 12].

Топ-10 товарних груп експорту України у 2011 р. і 2021 рр. наведено в *табл. 1*.

Найбільші за обсягами товарні групи в експорті України у 2011 р. і 2021 р.

Код і назва товарів	2011 р.		Код і назва товарів	2021 р.	
	млн дол. США	у % до загального обсягу		млн дол. США	у % до загального обсягу
Усього	67594,1	100	Усього	68072,3	100
72 чорні метали	18440,5	27,3	72 чорні метали	13950,1	20,5
27 палива мінеральні; нафта та продукти її перегонки	5678,2	8,4	10 зернові культури	12343,8	18,1
26 руди, шлак і зола	3852,8	5,7	26 руди, шлак і зола	7119,6	10,5
86 залізничні локомотиви	3793,0	5,6	III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	7037,2	10,3
10 зернові культури	3604,5	5,3	IV. Готові харчові продукти	3788,5	5,6
84 реактори ядерні, котли, машини	3494,6	5,2	85 електричні машини	3139,3	4,6
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	3380,8	5,0	VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	2815,6	4,1
85 електричні машини	3136,1	4,6	12 насіння і плоди олійних рослин	2435,2	3,6
IV. Готові харчові продукти	2902,0	4,3	84 реактори ядерні, котли, машини	2120,9	3,1
73 вироби з чорних металів	2812,4	4,2	44 деревина і вироби з деревини	2000,5	2,9
Інші товари	16499,2	24,4	Інші товари	11321,6	16,7

Джерело: за матеріалами [10; 13].

З даних табл. 1 видно, що найбільші обсяги експорту товарів у грошовому виразі як у 2011 р., так і у 2021 р. складали «чорні метали», хоча їх частка й обсяг зменшились у 2021 р. на 6,8%, що у грошовому виразі склало 4490,4 млн дол. США порівняно з 2011 р. На другому місці у 2021 р. були «зернові культури» – 18,1% усього товарного експорту, у той час як у 2011 р. експорт усієї продукції рослинного походження складав 5,3%. На третьому – «руди, шлак і зола», частка яких збільшилась на 4,8%. На четвертому – «жири та олії тваринного або рослинного походження», обсяги яких в експорті товарів зросли більш ніж у 2 рази. Далі слідує «готові харчові продукти», обсяги експорту яких збільшилися з 2902,0 млн дол. США у 2011 р. до 3788,5 млн дол. США, або в 1,3 рази, а питома вага в загальному обсязі експорту збільшилась на 1,3%.

Натомість, упродовж 2011–2021 рр. зменшився загальний експорт «ядерних реакторів, котлів і машин» з 3494,6 млн дол. США у 2011 р. до 2120,9 млн дол. США, або на 39,3%, при не досить

суттєвому падінні питомої ваги в загальному обсязі експорту – з 5,2% до 3,1% відповідно.

Такі товарні групи, як «палива мінеральні», «залізничні локомотиви», «електричні машини», «вироби з чорних металів» та інші, у 2021 р. мали питому вагу в обсязі експорту товарів, нижчу за 3,0% [14].

Основними імпортерами українських напівфабрикатів з вуглецевої сталі є Італія – 30,9%, Туреччина – 12,8%, Домініканська Республіка – 8,0%, Болгарія – 7,5% [14].

Експорт прокату плоского з вуглецевої сталі є більш диверсифікованим за країнами, при цьому переважають такі країни, як: Польща – 21,2%, Туреччина – 17,3%, рф – 10,4%, Італія – 4,1%, Болгарія – 3,7%, Єгипет – 2,5%, Північна Македонія – 2,1% [14].

Основними імпортерами кукурудзи з України є Китай – 31,8%, Іспанія – 9,9%, Нідерланди – 9,1%, Єгипет – 8,9%, Іран – 7,4% [14].

Найбільші обсяги експорту пшениці припадають на такі країни, як: Єгипет – 16,9%, Індонезія –

14,4%, Туреччина – 8,8%, Пакистан – 7,0%, Марокко – 4,6% [14].

Соняшникова олія експортується здебільшого в Індію – 29,8%, Китай – 14,4%, Нідерланди – 10,5%, Іспанію – 7,3%, Італію – 5,1% [14].

Географічна структура експорту України у 2021 р. порівняно з 2011 р. характеризується певною переорієнтацією на торгівлю з країнами Європейського Союзу (ЄС), частка яких в експорті збільшилась за цей період на 11,7% (або

в 1,4 разу у грошовому виразі). У той же час частка інших країн світу, відповідно, зменшилась на 11,7% (або на 17,6% у грошовому виразі) (рис. 2).

Україна у 2011 р. і 2021 р. мала від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі з країнами ЄС при його зменшенні більш як у 3 рази – з 7246,6 до 2026,4 млн дол. США відповідно. У решти країн світу в ці роки сукупне сальдо зовнішньої торгівлі було позитивним [10; 13].

На рис. 3 наведені основні десять позицій експорту товарів в ЄС у 2011 р. та 2021 р.

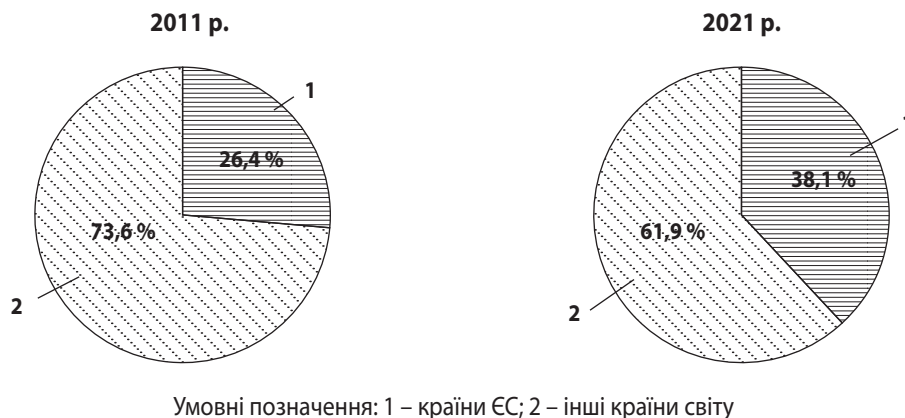

Рис. 2. Питома вага експорту товарів і послуг України до країн ЄС у 2011 р. і 2021 р.

Джерело: за матеріалами [10; 13].

Дані рис. 3 свідчать про те, що упродовж 2011–2021 рр. серед лідируючих груп товарів, які експортувалися в країни ЄС, були такі: чорні метали – зменшили питому вагу за досліджуваній період на 9,2% з 5305,6 млн дол. США до 5428,7 млн дол. США; руди, шлак і зола – навпаки, збільшили питому вагу на 0,8% з 1873,4 до 3012,1 млн дол. США; електричні машини також збільшили свою питому вагу на 1,0% з 1553,8 до 2573,6 млн дол. США. Досить істотне збільшення обсягів експорту спостерігалось у зернових культурах (з 1031,6 млн дол. США у 2011 р. до 1934,8 млн дол. США, або на 1,5%) і деревині та виробках з деревини (з 628,3 млн дол. США у 2011 р. до 1433,9 млн дол. США, або на 1,9%). Практично не змінилась питома вага насіння і плодів олійних рослин – 5,1% та 5,5% відповідно. Суттєвих змін зазнав експорт продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, питома вага якої зменшилась за досліджуваній період з 6,1% до 3,5%. Поряд з експортом деревини серед груп-лідерів за питомою вагою в загальному експорті у 2021 р. окремо слід відзначити такі види товарів, як меблі (3,3%), різні промислові товари (3,9%), готові харчові продукти (4,0%).

Упродовж 10 років, що досліджувалися, до основних позицій експорту товарів з України до

країн ЄС не потрапили «паливні матеріали та нафта і продукти її перегонки», «текстильні матеріали та текстильні вироби», «жири та олії тваринного або рослинного походження».

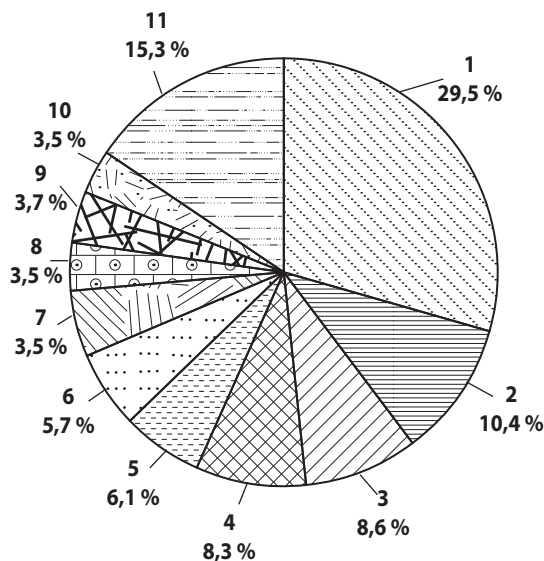
Однак, слід зауважити, що до топ-10 країн, до яких експортуються найбільші обсяги товарів з України, потрапляли не лише країни-члени ЄС (рис. 4а, рис. 4б).

Це такі країни, як Ліван, Казахстан, Білорусь, Індія, Китай, Єгипет і рф. До всіх цих країн обсяги експорту з України упродовж 2011–2021 рр. тільки збільшувались. Також суттєві обсяги експорту були до таких країн, як Польща, Італія, Туреччина, як у 2011 р., так і у 2021 р. Найбільший приріст експорту спостерігався до Польщі – з 2794,1 млн дол. США у 2011 р. до 5227,4 млн дол. США у 2021 р., або в 1,9 разу. Топ-10 товарних груп імпорту України у 2011 та 2021 рр. наведено в табл. 2.

Серед товарних позицій, які потрапили у топ-10, як у 2011 р., так і у 2021 р. можна зазначити зменшення частки палив мінеральних; нафти і продуктів її перегонки на 15,6%, і, навпаки, збільшення питомої ваги ядерних реакторів, котлів та машин – на 2,4%, збільшення частки електричних машин – на 3,0%. Частка інших товарних груп в імпорті не зазнала суттєвих змін.

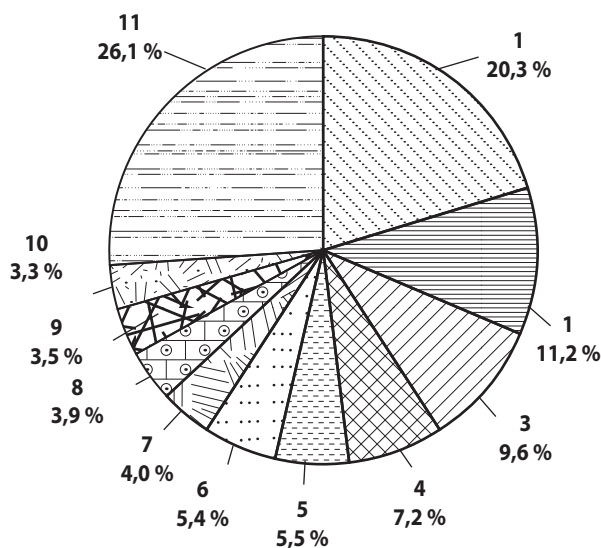
2011 р.

2021 р.

Умовні позначення:

- 1 – чорні метали
- 2 – руди, шлак і зола
- 3 – електричні машини
- 4 – палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки
- 5 – продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості
- 6 – зернові культури
- 7 – насіння і плоди олійних рослин
- 8 – текстильні матеріали та текстильні вироби
- 9 – жири та олії тваринного або рослинного походження
- 10 – меблі
- 11 – інші товари

Умовні позначення:

- 1 – чорні метали
- 2 – руди, шлак і зола
- 3 – електричні машини
- 4 – зернові культури
- 5 – насіння і плоди олійних рослин
- 6 – деревина і вироби з деревини
- 7 – готові харчові продукти
- 8 – різні промислові товари
- 9 – продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості
- 10 – меблі
- 11 – інші товари

Рис. 3. Топ-10 основних позицій експорту товарів України в ЄС

Джерело: за матеріалами [15; 16].

Група товарів «реактори ядерні, котли, машини», що знаходиться на другому місці за обсягами імпорту в Україну, є достатньо диференційованою та містить величезний обсяг найменувань продукції, що імпортується.

Найбільшою за обсягами у грошовому виразі є товарна позиція «машини автоматичного оброблення інформації та їх блоки; магнітні або оптичні читувальні пристрої, машини для перенесення даних на носії інформації у кодованому вигляді та машини для оброблення аналогічної інформації», яка складає 5,9% (856,8 млн дол. США) імпорту зазначеної групи. При цьому основним експортером товарів є Китай; 3,5% (426,4 млн дол. США) становлять «машини або механізми для збирання або обмолоту сільськогосподарських культур, включаючи преси для соломки або сіна; газонокосарки та сінокосарки; машини для

очищення, сортування або вибракування яєць, плодів або ін.». Ключовими експортерами продукції цього виду є Німеччина та США; 3,9% – «машини сільськогосподарські, садові або лісгосподарські для підготовки або оброблення ґрунту; котки для газонів або спортивних майданчиків» теж були переважно походженням з Німеччини.

Серед продукції групи вагомі обсяги імпорту складають також холодильники, морозильники й інше холодильне або морозильне обладнання, електричне або інших типів; теплові насоси; центрифуги; крани, клапани, вентилі та аналогічна арматура для трубопроводів, котлів, резервуарів, цистерн, баків або аналогічних ємкостей, у тому числі редукційні клапани та терморегулювальні вентилі тощо.

Ключовими позиціями за питомою вагою в імпорті товарів в Україну залишаються палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки; реакто-

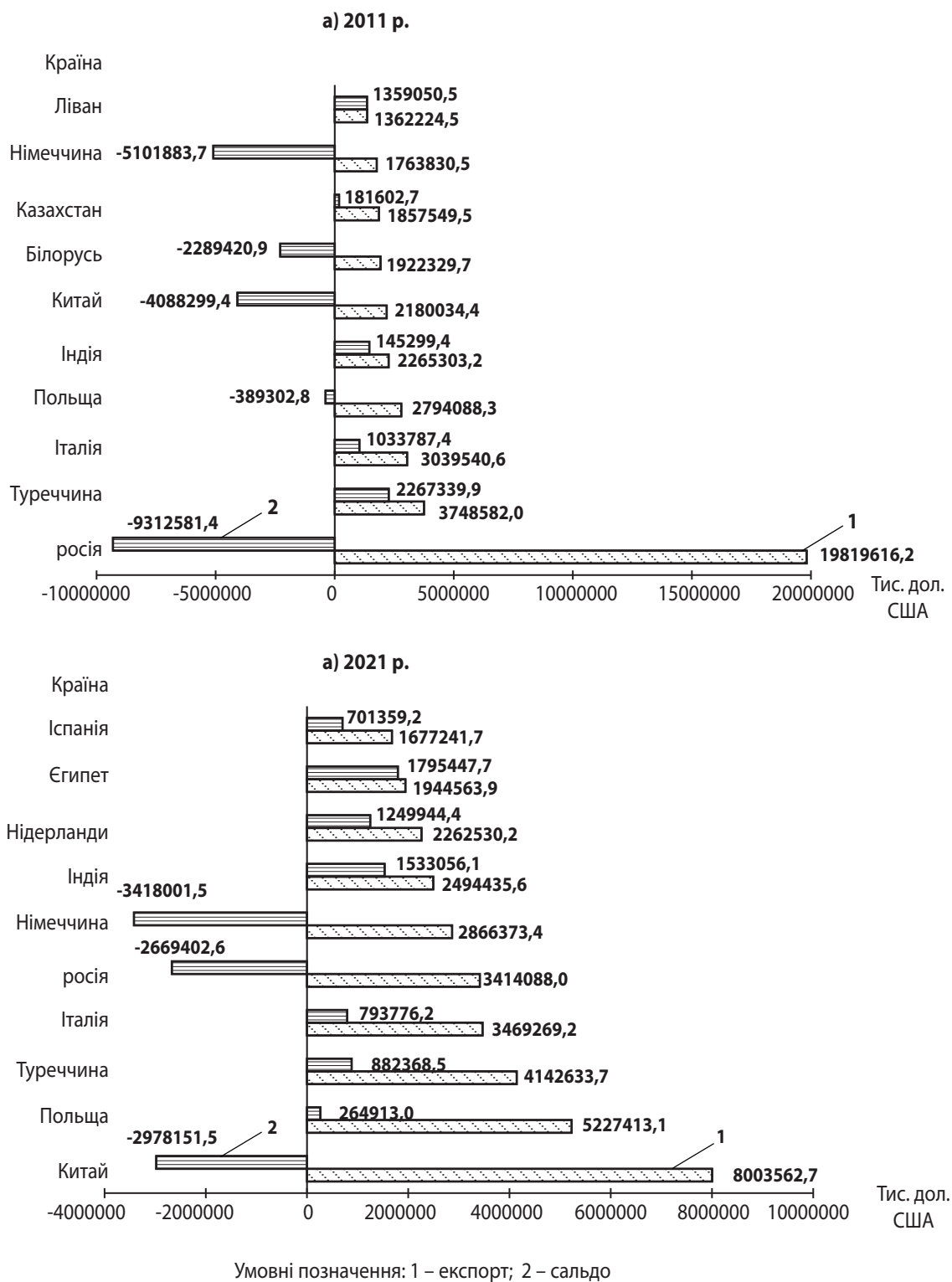

Рис. 4. Топ-10 країн експорту товарів з України у 2011 р. і 2021 р.

Джерело: за матеріалами [17; 18].

ри ядерні, котли, машини а також електричні машини.

Аналіз географічної структури імпорту України у 2021 р. порівняно з 2011 р. демонструє збільшення частки країн ЄС на 7,1% (у 1,13 разу в грошовому виразі). Таким чином, сумар-

ний обсяг імпорту з країн ЄС збільшився з 32,8% у 2011 р. до 39,9% у 2021 р. за рахунок зниження імпорту з інших країн світу (рис. 5).

І, навпаки, імпорт товарів і послуг до України з інших країн світу за досліджуваний період зменшував свою питому вагу на 7,1% – з 67,2% у 2011 р. до 60,1% у 2021 р.

Найбільші за обсягами товарні групи в імпорті України у 2011 та 2021 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2011 р.		Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2021 р.	
	млн дол. США	у % до загального обсягу		млн дол. США	у % до загального обсягу
Усього	81040,5	100,0	Усього	72843,1	100,0
27 палива мінеральні; нафта і продукти її пере- гонки	28568,7	35,3	27 палива мінеральні; нафта і продукти її пе- регонки	14330,3	19,7
84 реактори ядерні, кот- ли, машини	6949,2	8,6	84 реактори ядерні, котли, машини	8000,0	11,0
87 засоби наземного транспорту, крім заліз- ничного	5437,0	6,7	87 засоби наземного транспорту, крім заліз- ничного	7069,6	9,7
85 електричні машини	4843,2	6,0	85 електричні машини	6206,0	8,5
39 пластмаси, полімерні матеріали	3392,4	4,2	XV. Недорогоцінні мета- ли та вироби з них	4372,5	6,0
IV. Готові харчові про- дукти	3003,8	3,7	39 пластмаси, полімер- ні матеріали	3596,2	4,9
30 фармацевтична про- дукція	2873,5	3,5	IV. Готові харчові про- дукти	3578,4	4,9
72 чорні метали	2757,4	3,4	30 фармацевтична про- дукція	3056,6	4,2
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	1977,4	2,4	XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	2661,5	3,7
II. Продукти рослинного походження	1774,3	2,2	II. Продукти рослинно- го походження	2130,5	2,9
Інші товари	19463,6	24,0	Інші товари	17841,5	24,5

Джерело: за матеріалами [10; 13].

Топ-10 країн, з яких імпортуються найбільші обсяги товарів, наведено на рис. 6.

З рис. 6 видно, що найбільшу питому вагу в імпорті товарів України з ЄС у 2021 р. займали такі товарні групи: реактори ядерні, котли, машини – 13,3%; засоби наземного транспорту, крім залізничного – 11,3% і палива мінеральні; нафта і продукції її перегонки – 11,0%. У 2021 р. порівняно з 2011 р. в імпорті товарів з ЄС зросла питома вага засобів наземного транспорту – на 1,6%, готових харчових продуктів – на 3,1% і, навпаки, знизилась частка полімерних матеріалів, пластмаси – на 0,6%, паперу та картону – на 1,8%, фармацевтичної продукції – на 0,7%.

Топ-10 країн імпорту товарів в Україну наведено на рис. 7.

З рис. 7 видно, що найбільшим імпортером товарів в Україну у 2021 р. був Китай – 10981,7 млн дол. США, Німеччина – 6284,3 млн дол. США і рф – 6083,5 млн дол. США.

Порівняно з 2011 р. обсяг імпорту товарів з рф у 2021 р. зменшився на 23048,7 млн дол. США. Досить суттєвими також залишалися обсяги імпорту товарів з Польщі (4962,5 млн дол. США), Білорусі (4823,0 млн дол. США) та США (3333,3 млн дол. США).

Найбільше від'ємне сальдо в торгівлі товарами в 2021 р. Україна мала з такими країнами: Німеччиною (–3418,0 млн дол. США), Білоруссю (–3343,4 млн дол. США), Китаєм (–2978,2 млн дол. США) та рф (–2669,4 млн дол. США).

ВИСНОВКИ

Як показало проведене дослідження стану та динаміки зовнішньої торгівлі, на сьогодні в Україні у цій сфері наявне широке коло невирішених проблем.

Незважаючи на наявність структурних зрушень у географії зовнішньої торгівлі на користь

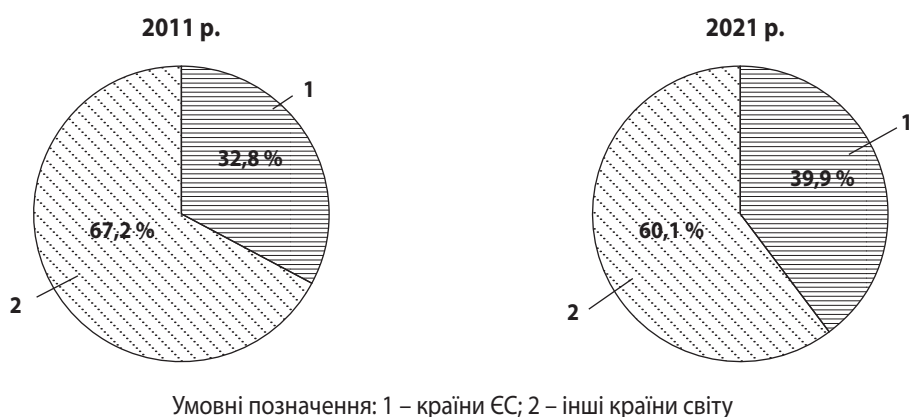

Рис. 5. Структура імпорту товарів і послуг України за об'єднаннями

Джерело: за матеріалами [10; 13].

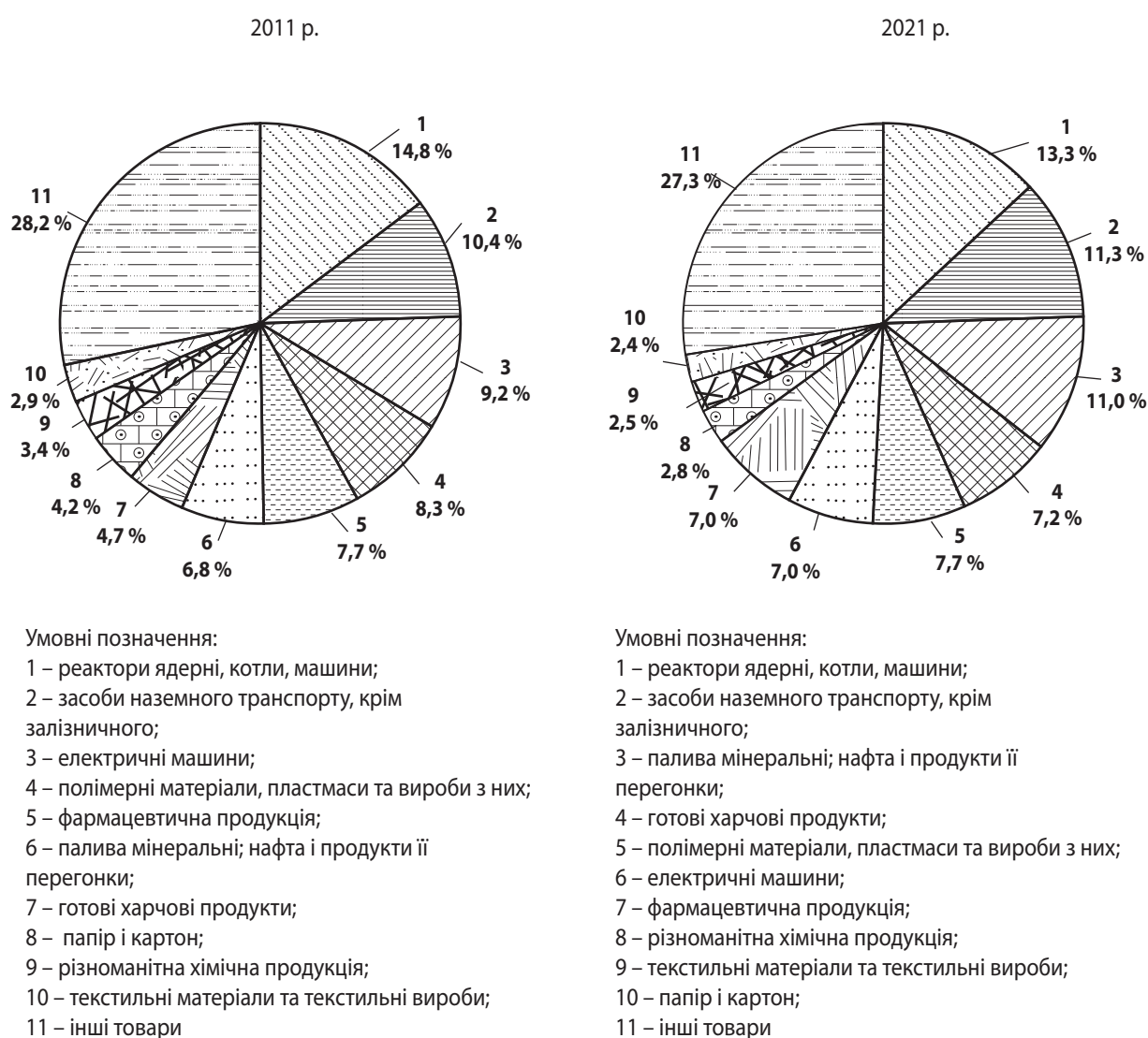

Рис. 6. Топ-10 основних позицій імпорту товарів України з ЄС у 2011 р. і 2021 рр.

Джерело: за матеріалами [15; 16].

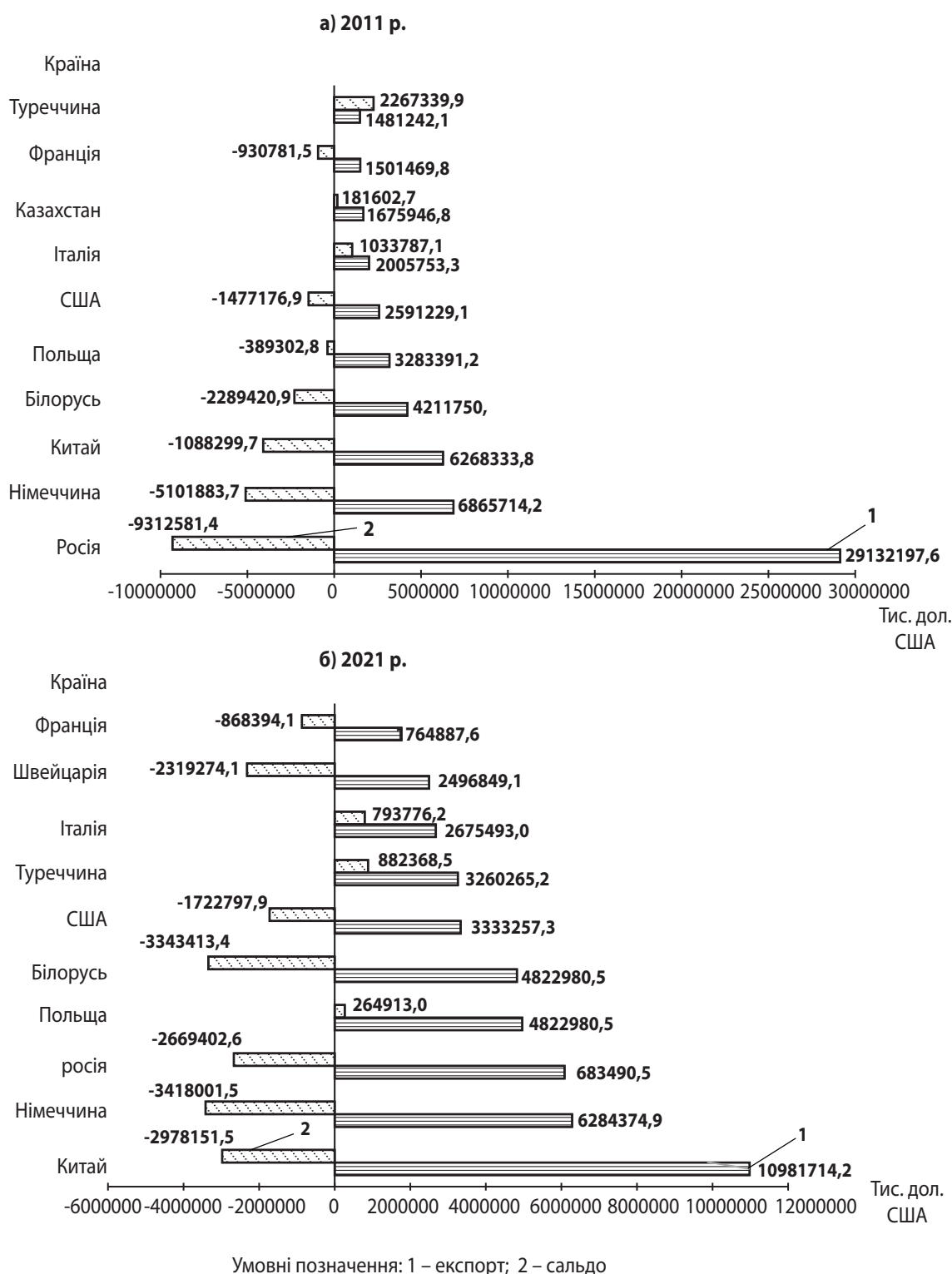

Рис. 7. Топ-10 країн імпорту товарів в Україну

Джерело: за матеріалами [17; 18].

зростання частки обсягів товарообігу з країнами ЄС, зростання частки країн ЄС відбувається більшою мірою за рахунок перерозподілу експортно-імпортних потоків на тлі скорочення загальних обсягів зовнішньої торгівлі України.

Низький рівень диверсифікації товарних позицій експорту та його сировинна спрямованість

роблять економіку країни залежною від коливань цін на світових ринках. Це також свідчить про низьку конкурентоспроможність вітчизняної переробної промисловості щодо інтеграції у світові виробничо-збутові ланцюги.

Основними видами товарів, що імпортуються, є ядерні реактори, котли, машини, засоби на-

земного транспорту та мінеральні палива. Отже, економіка країни лишається залежною від імпортих енергоносіїв. При цьому спостерігається зниження частки полімерних матеріалів, пластмаси, паперу та картону, фармацевтичної продукції та продукції машинобудування, що становить загрозу зростання залежності економіки від імпорту дорожчої високотехнологічної продукції.

В умовах війни та повоєнного відновлення Україні необхідно спрямувати зусилля на розширення експортно-імпортих можливостей, підвищення дієвості зовнішньоекономічної політики, з метою оптимізації структури експорту й імпорту та забезпечення зовнішньоторговельної безпеки.

Повномасштабна російська агресія стала чинником посилення зовнішніх і внутрішніх загроз, що визначають стан зовнішньоторговельної безпеки України. Під час війни з новою силою проявилися загрози, обумовлені структурними диспропорціями в структурі експорту та імпорту, низькою конкурентоспроможністю продукції на міжнародних ринках. На сьогодні до ключових заходів забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України мають стати максимальне збереження виробничого та людського потенціалів, розвиток підприємств переробної промисловості, зростання експорту товарів з високою доданою вартістю. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Калюжна Н. Зовнішня торгівля України: методологія дослідження. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 1. С. 16–31.
2. Притула Х., Кирик І. Оцінювання структури та динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-60>
3. Задоя А. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2 (45). С. 110–117. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/stories/files/2016-2/15.pdf>
4. Шамборовський Г. Сучасний стан та перспективи зовнішньої торгівлі України. *Агросвіт*. 2024. № 9. С. 28–35. URL: <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fnayka.com.ua%2Findex.php%2Fagrosvit%2Farticle%2Fdownload%2F3613%2F3648%2F8562&psig=AOvVaw2BKJToHQdiGz1QGWRSu2F&ust=1735139948989000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAcQr5oMahcKEwiQqa2T2sCKAxUAAAAAHQAAAAAQBA>
5. Ішук С., Созанський Й. Український товарний експорт: виклики в умовах війни та повоєнного відновлення. *Регіональна економіка*. 2024. № 1. С. 81–94. URL: https://re.gov.ua/re202401/re202401_081_IshchukSO,SozanskyLY.pdf
6. Чуніхіна Т., Корж М., Краснощок В. Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2024. № 2. С. 30–52. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(133\)02](https://doi.org/10.31617/3.2024(133)02)
7. Полякова Ю. В., Яремко Л. А., Шайда О. Є. Міжнародна торгівля і глобальні виклики. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. № 3 (120). С. 13–18. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/3_2021/4.pdf
8. Мізюк С. Г., Морозова М. А. Дослідження структури зовнішньої торгівлі України та її стратегічні пріоритети. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 39. С. 77–82. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/15.pdf
9. Гаврилюк І. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-33>
10. Зовнішня торгівля України : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2015. 102 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/1.zb/06/zb_zt_pdf.zip
11. Зовнішня торгівля України : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2019. 172 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_ztu_2018.pdf
12. Зовнішня торгівля України : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2020. 166 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/Zov_torg.pdf
13. Зовнішня торгівля України 2021 : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 134 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_zt_ukr_2021.pdf
14. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу у 2021 році. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/e_iovt/ei_12_2021.zip
15. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2011 році : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2012. 243 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2012/07_2012/zb_ES_2012.zip
16. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2021 році : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 52 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_ES_%202021.pdf
17. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами за 2011 рік. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/zd/ztt/ztt_u/ztt1211_u.htm
18. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2021 році. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztt/ztt_u/ztt1221_ue.xls

REFERENCES

- Chunikhina, T., Korzh, M., and Krasnoshchok, V. "Mizhnarodna torhivlia v umovakh hlobalnykh transformatsii" [International Trade in the Context of Global Transformations]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. Serii: Ekonomichni nauky*, no. 2 (2024): 30-52.
DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(133\)02](https://doi.org/10.31617/3.2024(133)02)
- "Heohrafichna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy tovaramy u 2021 rotsi" [Geographical Structure of Ukraine's Foreign Trade in Goods in 2021]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztt/ztt_u/ztt1221_ue.xls
- "Heohrafichna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy tovaramy za 2011 rik" [Geographical Structure of Ukraine's Foreign Trade in Goods in 2011]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/zd/ztt/ztt_u/ztt1211_u.htm
- Havryliuk, I. "Dynamika ta tendentsii rozvytku mizhnarodnoi torhivli v Ukraini" [Dynamics and Trends of International Trade Development in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 47 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-33>
- Ishchuk, S., and Sozanskyi, I. "Ukrainskyi tovarnyi eksport: vyklyky v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia" [Ukrainian Commodity Exports: Challenges in the Context of War and Post-war Recovery]. *Rehionalna ekonomika*. 2024. https://re.gov.ua/re202401/re202401_081_IshchukSO,SozanskyiLY.pdf
- Kaliuzhna, N. "Zovnishnia torhivlia Ukrainy: metodolohiia doslidzhennia" [Foreign Trade of Ukraine: Research Methodology]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 1 (2017): 16-31.
- Miziuk, S. H., and Morozova, M. A. "Doslidzhennia struktury zovnishnyoi torhivli Ukrainy ta yii stratehichni priorytety" [Research on the Structure of Ukraine's Foreign Trade and Its Strategic Priorities]. *Infrastruktura rynku*. 2020. http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/15.pdf
- Poliakova, Yu. V., Yaremko, L. A., and Shaida, O. Ye. "Mizhnarodna torhivlia i hlobalni vyklyky" [International Trade and Global Challenges]. *Derzhava ta rehiony. Serii : Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/3_2021/4.pdf
- Prytula, Kh., and Kyryk, I. "Otsinennia struktury ta dynamiky zovnishnoi torhivli Ukrainy z krainamy YeS" [Assessment of the Structure and Dynamics of Ukraine's Foreign Trade with EU Countries]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 54 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-60>
- "Spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta krainamy YeS u 2011 rotsi : stat. zb." [Cooperation Between Ukraine and EU Countries in 2011: statistical collection]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, 2012. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2012/07_2012/zb_ES_2012.zip
- "Spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta krainamy YeS u 2021 rotsi : stat. zb." [Cooperation Between Ukraine and EU Countries in 2021: statistical collection.]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, 2022. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_ES_%202021.pdf
- Shamborovskyi, H. "Suchasnyi stan ta perspektyvy zovnishnoi torhivli Ukrainy" [Current State and Prospects of Ukraine's Foreign Trade]. *Ahrosvit*. 2024. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fnayka.com.ua%2Findex.php%2Fagrosvit%2Farticle%2Fdownload%2F3613%2F3648%2F8562&psig=AOvVaw2BKJToHQdiGz1QGWRSu2F&ust=1735139948989000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAcQr5oMahcKEwiQqa2T2sCKAxUAAAAAHQAAAAQBA>
- "Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv za krainamy svitu u 2021 rotsi" [Foreign Trade in Individual Types of Goods by Country in 2021]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/e_iovt/ei_12_2021.zip
- "Zovnishnia torhivlia Ukrainy : stat. zb." [Foreign Trade of Ukraine: statistical collection]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, 2015. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/06/zb_zt.pdf.zip
- "Zovnishnia torhivlia Ukrainy : stat. zb." [Foreign Trade of Ukraine: statistical collection]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, 2019. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_ztu_2018.pdf
- "Zovnishnia torhivlia Ukrainy : stat. zb." [Foreign Trade of Ukraine: statistical collection]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, 2020. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/Zov_torg.pdf
- "Zovnishnia torhivlia Ukrainy 2021 : stat. zb." [Foreign Trade of Ukraine 2021: statistical collection]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, 2022. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_zt_ukr_2021.pdf
- Zadoia, A. "Zovnishnia torhivlia Ukrainy: suchasni mashtaby, struktura i tendentsii" [Foreign Trade of Ukraine: Current Scale, Structure and Trends]. *Akademichniy ohliad*. 2016. <https://acadrev.duan.edu.ua/images/stories/files/2016-2/15.pdf>